

(इंग्रजीत टंकलिखित न्यायनिर्णयाचा मराठी अनुवाद.)

४५२ सर्वोच्च न्यायालय अहवाल (१९९६) २ एस. सी. आर

रेव्ह. फादर ब्रेन इ फर्नांडिस आणि इतर .

वि.

महाराष्ट्र राज्य आणि इतर.

१२ फेब्रुवारी, १९९६.

(न्या. रामस्वामी आणि न्या. जी. बी. पट्टनायक.)

भूमी संपादन अधिनियम, १८९४ :

कलम ४(१) , ५ ए आणि ६ - जमिनीचे संपादन - सर्वे क्रमांक ऐवजी दिलेले गुंठा क्रमांक - तथापि जामिनीची ओळख वादात नाही आणि जमीन देखील कलम ४ (१) अन्वये अधिसूचनेचा भाग होती - अधिसूचनेमध्ये बेकायदेशीरता मूलतः प्रकाशित केल्याप्रमाणे - कलम ५ ए अंतर्गत चौकशी आयोजित केली गेली आणि त्यानंतर कलम ५ घोषणा प्रकाशित झाली - कोणताही आक्षेप घेतला गेला नाही - घोषणा वैध मानली - अधिकाऱ्यांनी निवाडा आणि रक्कम ऑफर करण्यामध्ये विलंबित विलंब केला - म्हणून वार्षिक १२% अतिरिक्त रकमेस पात्र कलम ४(१) अंतर्गत - अधिसूचना - पैसे देण्याचे निर्देश दिले.

रामचंद आणि इतर वि. भारत संघराज्य आणि इतर., (१९९३) १ एससीसी ४४, भिस्त ठेवली.

दिवाणी अपील अधिकारक्षेत्र : दिवाणी अपील क्र. ३६४७/१९९६ वगैरे.

रिट याचिका क्र. २६९४/१९८६ मध्ये मुंबई उच्च न्यायालयाने दिनांक १४. ६. ९५ रोजी दिलेल्या न्यायनिर्णय आणि आदेशाविरुद्ध .

सोली जे. सोराबजी, एस. के. ढोलकीया, एम. एल. वर्मा, एस. गणेश, अरविंद शर्मा, पी. एच . पारेख, एस. एम. जाधव, डी . एम. नारगोळकर, मिस. रीमा भंडारी, एम. एन. श्रॉफ , उपस्थित पक्षकारांसाठी.

न्यायालयाने पारित केलेला आदेश खालीलप्रमाणे आहे :

अनुमती मंजूर.

आम्ही दोन्ही बाजूच्या विद्वान वकिलांचे म्हणणे ऐकले.

भूमी संपादन अधिनियम, १८९४ च्या कलम ४(१) अंतर्गत अधिसूचना २६ जुलै १९६५ रोजी राज्य राजपत्रात प्रसिद्ध झाली आणि घोषणा १७ मे १९६९ रोजी प्रसिद्ध झाली. हा निवाडा २२ सप्टेंबर १९८६ रोजी १९८४ च्या ६८ दुरुस्ती अधिनियमाद्वारे देण्यात समाविष्ट केलेल्या कलम ११ ए अंतर्गत प्रदान केलेल्या कालावधीत देण्यात आला. त्यामुळे अपीलकर्त्यांनी उच्च न्यायालयात धाव घेतली. उच्च न्यायालयाने त्यांची रिट याचिका क्र. २६९४/८६ , दिनांक १४ जुन १९९५ च्या आदेशानुसार फेटाळली. अश्या प्रकारे हि अपिले विशेष अनुमतीने दाखल केलेली आहेत. .

अपीलकर्त्यांचे विद्वान वरिष्ठ वकील सोराबजी यांनी असा युक्तिवाद केला आहे की त्यांचा सर्वेक्षण क्रमांक २९५ शी संबंधित तत्सम प्रकरणांमध्ये, उच्च न्यायालयाने कलम ६ अन्वये पक्षकारांना कलम ५ ए अंतर्गत चौकशीसाठी सोडण्याची घोषणा रद्द केली

होती या आधारावर की अपीलकर्त्यांना कोणतीही संधी न देता प्रथमच मुद्रणदोष अधिसूचना प्रकाशित झाली होती आणि त्यानंतर कलम ६ अन्वये घोषणा करण्यात आली होती त्यामुळे या प्रकरणात अधिकाऱ्यांची कारवाई देखील बेकायदेशीर आहे. आम्हाला वादात कोणताही जोर दिसत नाही. उच्च न्यायालयाने दिलेल्या आदेशात नमूद केल्याप्रमाणे सर्वे क्रमांकाच्या विनिर्देशांशी संबंधित मुद्रणदोषात सर्वे क्रमांकाएवजी गुंठा क्रमांक देण्यात आले आहेत. दुसऱ्या शब्दात जमिनीची ओळख वादात नव्हती आणि कलम ४ (१) अन्वये हि जमीन अधिसूचनेचा भाग होती. म्हणून मूलतः प्रकाशित केल्याप्रमाणे कलम ४ (१) अंतर्गत अधिसूचनेमध्ये कोणतीही बेकायदेशीरता नाही. वास्तविक, अपीलकर्त्यांना संधी दिल्यानंतर कलम ५ ए अन्वये चौकशी करण्यात आली होती आणि त्यानंतर कलम ६ अन्वये घोषणा प्रसिद्ध करण्यात आली होती. याबाबत कोणताही आक्षेप घेण्यात आलेला नाही. अश्या परिस्थितीत आम्हाला श्री सोराबजींच्या युक्तिवादात कोणताही जोर दिसत नाही. हे खरे आहे कि उच्च न्यायालयाने कलम ६ नुसार घोषणा रद्द केली होती परंतु तरीही त्या सर्व पक्षकारांना एक संधी देण्यात आली होती आणि त्यानंतर कलम ६ अंतर्गत घोषणा प्रकाशित करण्यात आली होती. एकमात्र पूर्ववर्ती अट होती की संपादन सार्वजनिक उद्देशासाठी होईल. जोपर्यंत सार्वजनिक उद्देश कायम आहे तोपर्यंत, कलम ५ ए अंतर्गत चौकशी केली जाईल आणि सक्षम अधिकारी कलम ४(१) अंतर्गत अधिसूचना टिकवून ठेवण्यासाठी सार्वजनिक उद्देश टिकून राहतील की नाही याचा निर्णय घेतील. अश्या परिस्थितीत श्री सोराबजींच्या युक्तिवादात काही जोर आहे असे आम्हाला वाटत नाही.

तेव्हा श्री. सोराबजी यांनी असा युक्तिवाद केला की ह्या न्यायालयाने रामचंद्र आणि इतर विरुद्ध भारत संघराज्य आणि इतर., (१९९३) १ एससीसी ४४ मध्ये हस्तक्षेप केला असता आणि अधिकाऱ्यांकडून दीर्घ विलंबासाठी कलम ४(१) अंतर्गत संपादन रद्द केले असते परंतु तृतीय पक्षाच्या अधिकारांच्या हस्तक्षेपासाठी. या प्रकरणात अपीलकर्ते अद्याप ताब्यात असल्याने आणि कोणतेही तृतीय पक्ष अधिकार निर्माण करण्यात आलेले नसल्यामुळे अधिसूचना रद्द करणे आवश्यक आहे. आम्हाला युक्तिवादात कोणताही जोर दिसत नाही. हे खरे आहे की अधिकाऱ्यांची दीर्घकाळ निष्क्रियता आहे . या न्यायालयाने नमूद केल्याप्रमाणे, अधिकाऱ्यांनी करावयाच्या कृतींसाठी मर्यादा विहित केलेली नसल्यामुळे, कलम ६ अन्वये घोषणेच्या प्रकाशनानंतर , निवाडा देण्यात आणि रक्कम देण्यास अवास्तव विलंब होत आहे. दोष दूर करण्याच्या उद्देशाने अधिनियमात सुधारणा अधिनियम १९८४ आणण्यात आला आणि कलम ११ अ अंतर्गत मर्यादा लागू करण्यात आली आणि कलम ६ ए अन्वये आवश्यक अधिसूचना प्रकाशित झाल्याच्या तारखेपासून दोन वर्षांच्या आत निवाडा देण्यास राज्याला आदेश देण्यात आले होते . तसे न केल्यास, कलम ४ (१) अन्वये अधिसूचना आणि कलम ६ अन्वये घोषणा व्यपगत होईल. या प्रकरणात, सुधारणा अधिनियम लागू झाल्यानंतर लगेचच दोन वर्षांच्या आत, कलम ११ अंतर्गत निवाडा करण्यात आला होता . परंतु बराच वेळ गेल्यामुळे नुकसानभरपाई ठरवताना होणारा अन्याय लक्षात घेऊन, या न्यायालयाने रामचंद्र (उपरोल्लेखित) प्रकरणात कलम ४ (१) अन्वये अधिसूचनेच्या तारखेपासून वार्षिक १२% अतिरिक्त रक्कम भरण्याचे निर्देश दिले. त्या प्रकरणात

अफलातूनच्या प्रकरणाच्या तारखेपासून दोन वर्षांच्या आत म्हणजे २४ ऑगस्ट १९७६ .
हेच प्रमाण या प्रकरणातील तथ्यांना लागू होते. उत्तरवादींना १७ मे १९६९ पासून
अपीलकर्त्यांना वार्षिक १२% अतिरिक्त रक्कम भरण्याचे निर्देश देण्यात आले आहेत.
घोषणेच्या तारखेपासून घोषणेनंतर त्यांनी हे प्रकरण बराच काळ प्रलंबित ठेवले.

त्यानुसार अपिले वरील प्रमाणात मंजूर करण्यात आली आहेत. खर्च नाही.

अस्वीकरण

या न्यायनिर्णयाचा मराठी भाषेतील या अनुवादाचा वापर हा पक्षकारास त्याच्या/तिच्या
मातृभाषेत त्याचा अर्थ समजून घेण्यापुरताच मर्यादित राहील आणि त्याचा इतर
कोणत्याही कारणाकरता वापर करता येणार नाही. तसेच इंग्रजी भाषेतील न्यायनिर्णय
हाच सर्व व्यावहारिक आणि कार्यालयीन वापराकरिता विश्वसनीय असेल आणि तोच
त्यातील आदेशाच्या निष्पादन आणि अंमलबजावणीकरिता वैध मानला जाईल.

XXXX